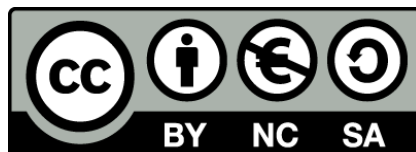

Βιοστατιστική (Ε)

Ενότητα 3: Έλεγχοι στατιστικών υποθέσεων

Δρ. Ευσταθία Παπαγεωργίου, Αναπληρώτρια Καθηγήτρια
Τμήμα Ιατρικών Εργαστηρίων

Το περιεχόμενο του μαθήματος διατίθεται με άδεια Creative Commons εκτός και αν αναφέρεται διαφορετικά

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

Το έργο υλοποιείται στο πλαίσιο του Επιχειρησιακού Προγράμματος «Εκπαίδευση και Δια Βίου Μάθηση» και συγχρηματοδοτείται από την Ευρωπαϊκή Ένωση (Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο) και από εθνικούς πόρους.

Εφαρμογή 3.1. Σε τέσσερα άτομα με αυξημένες τιμές των τριγλυκεριδίων του ορού (mg/dl) χορηγήθηκε για ένα μήνα φάρμακο που πιστεύεται ότι ελαττώνει τα επίπεδα των τριγλυκεριδίων. Οι τιμές των τριγλυκεριδίων στα τέσσερα αυτά άτομα πριν και μετά τη χορήγηση του φαρμάκου ήταν:

<u>Πριν τη χρήση</u>	<u>Μετά τη χρήση</u>
180	120
200	220
240	130
230	160

- Βρείτε ένα **95%** δ.ε. για την διαφορά των μέσων στα επίπεδα των τριγλυκεριδίων πριν και μετά την χορήγηση.
- Ελαττώνει τα επίπεδα των τριγλυκεριδίων το φάρμακο αυτό;
- Υπάρχει συσχέτιση των τιμών των τριγλυκεριδίων πριν και μετά τη χορήγηση του φαρμάκου;

Έχουμε τον εξής έλεγχο υποθέσεων: $H_0: \mu_1 = \mu_2$ και $H_1: \mu_1 > \mu_2$ με κριτήριο

$$R = \left\{ \frac{\bar{z}}{s_z} \sqrt{n} > t_{n-1; \alpha} \right\},$$

όπου $z_i = x_i - y_i$, $i = 1, 2, 3, 4$, $\alpha = 0,05$, οπότε εκτελούμε t -έλεγχο για ζευγαρωτές παρατηρήσεις.

Μεταβαίνουμε αρχικά σε κατάσταση **Variable View** και δημιουργούμε δύο ποσοτικές (**Scale**) αριθμητικές (**Numeric**) μεταβλητές με ονόματα **Before** και **After**, και ετικέτες **Πριν τη χορήγηση** και **Μετά τη χορήγηση** αντίστοιχα ^[A].

Στη συνέχεια, σε κατάσταση **Data View**, εισάγουμε τις παρατηρήσεις του πίνακα της εφαρμογής ^[B].

[A]

	Name	Type	Width	Decimals	Label	Values	Missing	Columns	Align	Measure	Role
1	Before	Numeric	3	0	Πριν τη χορήγηση	Non				Scale	Input
2	After	Numeric	3	0	Μετά τη χορήγηση	Non				Scale	Input
3											
4											

[B]

	Before	After	va
1	180	120	
2	200	220	
3	240	130	
4	230	160	
5			

Από το menu **Analyze** επιλέγουμε **Compare Means** > **Paired-Samples T Test**^[A]. Στο εμφανιζόμενο παράθυρο διαλόγου μεταφέρουμε από τη λίστα (αριστερά) τις δύο μεταβλητές μας^[B] (με το βέλος απόθεσης) στη λίστα **Paired Variable(s)**^[Γ]. Με χρήση του **Options** μπορούμε να επιλέξουμε άλλο διάστημα εμπιστοσύνης εκτός του προεπιλεγμένου **95%**^[Δ]. Επικυρώνουμε τις επιλογές μας με **Continue** και τέλος με **OK**.

The image illustrates the process of performing a Paired-Samples T Test in SPSS. It shows the 'Analyze' menu, the 'Compare Means' > 'Paired-Samples T Test...' path, and the resulting dialog boxes. The 'Paired-Samples T Test' dialog box shows two variables selected in the 'Paired Variables' list. The 'Options' dialog box shows the 'Confidence Interval Percentage' set to 95%.

[A] Analyze > Compare Means > Paired-Samples T Test...

[B] Paired-Samples T Test dialog box showing the selection of variables.

Pair	Variable1	Variable2
1	Πριν τη χορήγηση ...	Μετά τη χορήγηση [After]

[Γ] Paired-Samples T Test dialog box showing the selection of variables.

Pair	Variable1	Variable2
1	Πριν τη ...	Μετά τη ...
2		

[Δ] Paired-Samples T Test Options dialog box showing the Confidence Interval Percentage set to 95%.

Εμφανίζεται λοιπόν στον **Viewer** ο πίνακας του ελέγχου των ζευγαρωτων παρατηρησεων **Paired Samples Test**, όπου παρατηρούμε ότι ένα **95%** δ.ε. για τη διαφορά των πληθυσμιακών μέσων των τριγλυκεριδίων (πριν-μείον-μετά τη φαρμακευτική αγωγή) είναι το **(-31,669, 141,669)**. Π.χ. εάν θεωρηθεί ότι $\mu_1 = \bar{x} = 212,5$, τότε για τη (πληθυσμιακή) μέση τιμή μ_2 των τριγλυκεριδίων μετά τη φαρμακευτική αγωγή, θα έχουμε (στο **95%** των περιπτώσεων) $-31,669 \leq 212,5 - \mu_2 \leq 141,669$, δηλ. **$70,84 \leq \mu_2 \leq 244,169$** .

Επίσης, ο έλεγχος έχει επίπεδο σημαντικότητας **Sig. (2-tailed)** ίσο με **0,137 (> $\alpha = 0,05$)**. Άρα δεχόμαστε την υπόθεση **H₀**, δηλ. το φάρμακο δεν ελαττώνει, γενικά, τα επίπεδα των τριγλυκεριδίων.

Τέλος, ο πίνακας συσχέτισης των ζευγαρωτών παρατηρήσεων **Paired Samples Correlations**, δίνει συντελεστή συσχέτισης **Correlation** ίσο με **-0,074 (< 0,5)**, δηλ. δεν υπάρχει καμία συσχέτιση μεταξύ των μετρήσεων πριν και μετά τη χορήγηση του φαρμάκου.

Paired Samples Statistics					
		Mean	N	Std. Deviation	Std. Error Mean
Pair 1	Πριν τη χορήγηση	212,50	4	27,538	13,769
	Μετά τη χορήγηση	157,50	4	45,000	22,500

Paired Samples Correlations				
		N	Correlation	Sig.
Pair 1	Πριν τη χορήγηση & Μετά τη χορήγηση	4	-,074	,926

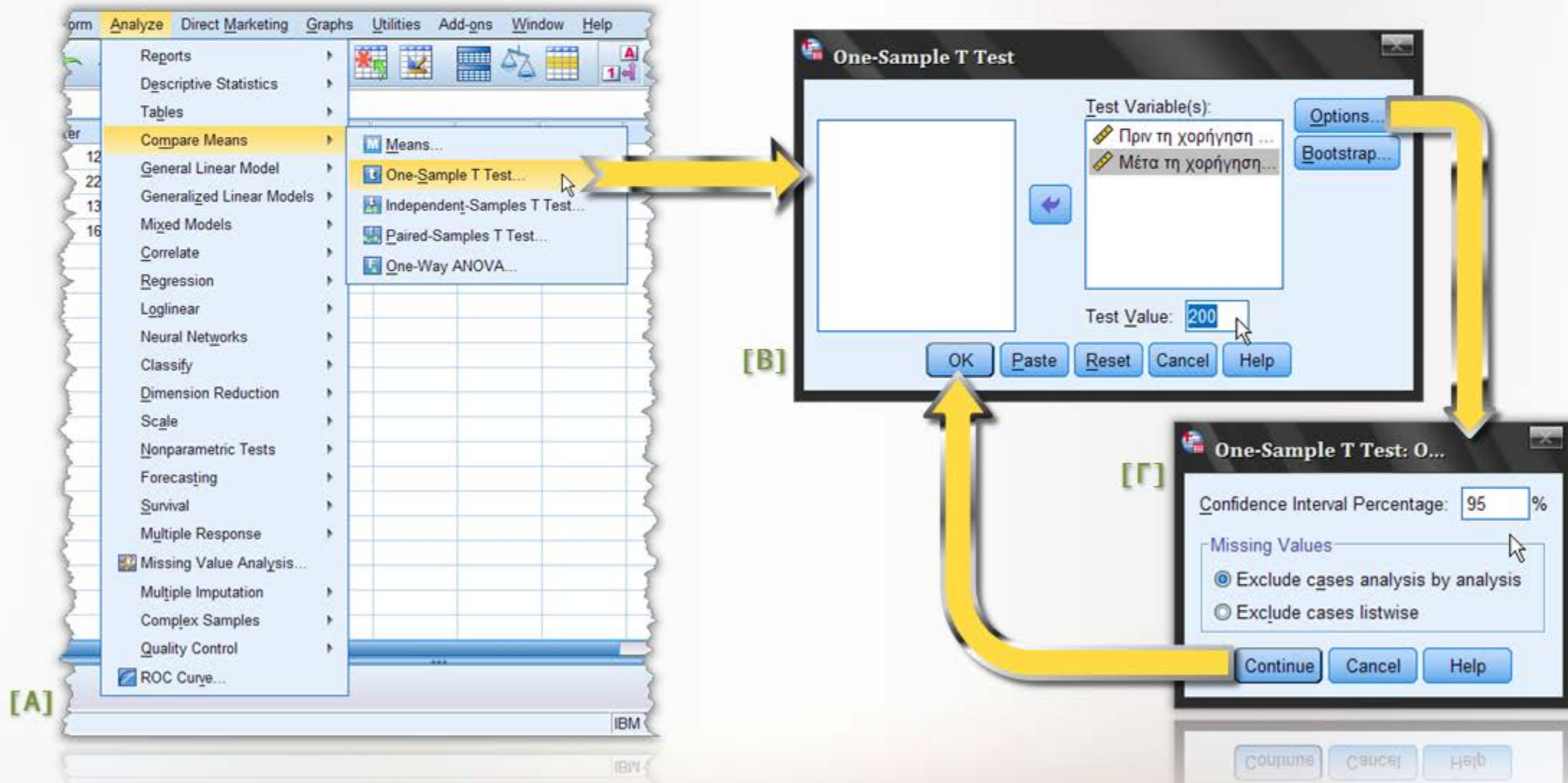
Paired Samples Test									
		Paired Differences				t	df	Sig. (2-tailed)	
		Mean	Std. Deviation	Std. Error Mean	95% Confidence Interval of the Difference				
					Lower				Upper
Pair 1	Πριν τη χορήγηση - Μετά τη χορήγηση	55,000	54,467	27,234	-31,669	141,669	2,020	3	,137

Εφαρμογή 3.2. Στην Εφαρμογή 3.1 εάν θεωρηθεί ότι η φυσιολογική μέση τιμή των τριγλυκεριδίων είναι **200 mg/dl**, τότε:

- Βρείτε ένα **95%** δ.ε. για την διαφορά του φυσιολογικού μέσου από τους μέσους των επίπεδων των τριγλυκεριδίων τόσο πριν όσο και μετά τη φαρμακευτική αγωγή. Που πρέπει να κυμαίνονται οι παρατηρήσεις για να θεωρούνται (κατά **95%**) φυσιολογικές;
- Παραμένουν φυσιολογικά τα επίπεδα των τριγλυκεριδίων πριν και μετά τη φαρμακευτική αγωγή;

Έχουμε τους εξής ελέγχους υποθέσεων: $H_0: \mu_i = \mu_0$ και $H_0: \mu_i \neq \mu_0$, $i = 1, 2$, όπου μ_1 και μ_2 οι πληθυσμιακοί μέσοι (των τιμών των τριγλυκεριδίων) πριν και μετά τη φαρμακευτική αγωγή αντίστοιχα, ενώ $\mu_0 = 200$ η τιμή ελέγχου, δηλ. ο θεωρούμενος ως φυσιολογικός πληθυσμιακός μέσος. Επομένως, εκτελούμε δύο μονοδειγματικούς t -ελέγχους για τις διαφορές $\mu_1 - \mu_0$ και $\mu_2 - \mu_0$.

Από το menu **Analyze** επιλέγουμε **Compare Means** > **One-Samples T Test**^[A]. Στο εμφανιζόμενο παράθυρο διαλόγου μεταφέρουμε από τη λίστα (αριστερά) τις δύο μεταβλητές μας (με το βέλος απόθεσης) στη λίστα **Test Variable(s)** και εισάγουμε την τιμή ελέγχου **200** στη θέση **Test Value**^[B]. Με χρήση του **Options** μπορούμε να επιλέξουμε άλλο διάστημα εμπιστοσύνης εκτός του προεπιλεγμένου **95%**^[C]. Επικυρώνουμε τις επιλογές μας με **Continue** και τέλος με **OK**.

Εμφανίζεται λοιπόν στον **Viewer** ο πίνακας του μονοδειγματικού t -ελέγχου **One-Sample Test**, όπου παρατηρούμε ότι τα επίπεδα σημαντικότητας **Sig. (2-tailed)** των t -ελέγχων $\mu_1 - \mu_0$ και $\mu_2 - \mu_0$ ισούνται με **0,431** ($> \alpha = 0,05$) και με **0,155** ($> \alpha = 0,05$) αντίστοιχα, οπότε και δεχόμαστε τις αρχικές υποθέσεις H_0 , δηλ. ότι τα επίπεδα των τριγλυκεριδίων πριν και μετά τη φαρμακευτική αγωγή θεωρούνται φυσιολογικά (δηλ. ίσα με την τιμή ελέγχου $\mu_0 = 200$) σε επίπεδα σημαντικότητας **0,431** και **0,155** αντίστοιχα.

Ένα **95%** δ.ε. για τη διάφορα των $\mu_1 - \mu_0$ και $\mu_2 - \mu_0$, είναι τα **(-31,32, 56,32)** και **(-114,11, 29,11)** αντίστοιχα. Άρα, **$168,68 = \mu_0 - 31,32 \leq \mu_1 \leq \mu_0 + 56,32 = 256,32$** και **$85,89 = \mu_0 - 114,11 \leq \mu_2 \leq \mu_0 + 29,11 = 229,11$** .

Επομένως, τα φυσιολογικά επίπεδα τιμών των τριγλυκεριδίων, πριν τη χορήγηση του φαρμάκου, σε όλο των πληθυσμό (δηλ. σε ποσοστό **95%**), κυμαίνονται από **168,68** έως και **256,32**, ενώ μετά τη χορήγηση του φαρμάκου, κυμαίνονται από **85,89** έως και **229,11**. ►

One-Sample Statistics				
	N	Mean	Std. Deviation	Std. Error Mean
Πριν τη χορήγηση	4	212,50	27,538	13,769
Μετά τη χορήγηση	4	157,50	45,000	22,500

One-Sample Test						
	Test Value = 200					
	t	df	Sig. (2-tailed)	Mean Difference	95% Confidence Interval of the Difference	
					Lower	Upper
Πριν τη χορήγηση	,908	3	,431	12,500	-31,32	56,32
Μετά τη χορήγηση	-1,889	3	,155	-42,500	-114,11	29,11

IBM SPSS Statistics Processor is ready

► Το γεγονός ότι τα παραπάνω διαστήματα εμπιστοσύνης αποτελούν και τα διαστήματα στα οποία κυμαίνονται οι φυσιολογικές τιμές (των τριγλυκεριδίων), τόσο πριν όσο και μετά την φαρμακευτική αγωγή, οφείλεται στο ότι προηγουμένως έχουμε κάνει δεκτές τις αρχικές υποθέσεις $H_0: \mu_1 = \mu_0$ και $H_0: \mu_2 = \mu_0$, δηλ. οι (πληθυσμιακοί) μέσοι μ_1 και μ_2 θεωρούνται πια ως φυσιολογικοί. Εάν λοιπόν επιλέγαμε ως μ_0 τιμές κοντά στα άκρα των διαστημάτων αυτών, τα επίπεδα σημαντικότητας των νέων μονοδειγματικών t -ελέγχων θα ήταν οριακά μεγαλύτερα (ή ίσα) με $\alpha = 0,05$, και επομένως θα δεχόμασταν πάλι, έστω και οριακά, τις αρχικές μας υποθέσεις περί ισότητας των μέσων, δηλ. οι νέοι πληθυσμιακοί μέσοι θα ισούταν με τους νέες τιμές ελέγχου μ_0 . Άρα λοιπόν, οποιαδήποτε τιμή μέσα στα διαστήματα εμπιστοσύνης (που υπολογίσαμε πριν) χαρακτηρίζεται από την ισότητά της με την δεδομένη $\mu_0 = 200$, δηλ. χαρακτηρίζεται ως “φυσιολογική”.

Τέλος, το γεγονός ότι τα επίπεδα των τριγλυκεριδίων του πληθυσμού δεν φαίνεται να επηρεάζονται σημαντικά από την φαρμακευτική αγωγή (όπως δείχθηκε και στην **Εφαρμογή 3.1**) και να παραμένουν “φυσιολογικά”, ενισχύεται και από το γεγονός ότι το επίπεδο σημαντικότητας **Sig. (2-tailed)**, για τη διαφορά του πληθυσμιακού μέσου μ_2 από τον φυσιολογικό μέσο μ_0 , είναι ίσο με **0,155 ($> \alpha = 0,05$)**, δηλ. και πάλι δεν φαίνεται το φάρμακο να μεταβάλλει σημαντικά τα επίπεδα των τριγλυκεριδίων από τα θεωρούμενα ως φυσιολογικά.

Εφαρμογή 3.3. Πέντε άτομα θερμομετρήθηκαν το πρωί και το βράδυ και βρέθηκαν να έχουν τις παρακάτω θερμοκρασίες ($^{\circ}\text{C}$):

<u>Πρωί</u>	<u>Βράδυ</u>
36,1	36,4
36,4	36,8
36,0	36,6
36,5	36,8
36,2	36,5

- Βρείτε ένα **95%** δ.ε. για την διαφορά των μέσων θερμοκρασιών πρωί και βράδυ.
- Μπορούμε να συμπεράνουμε ότι, γενικά, διαφέρει (αυξάνεται ή μειώνεται και κατά πόσο) η θερμοκρασία των ανθρώπων πρωί και βράδυ;
- Εάν θεωρήσουμε ως φυσιολογική θερμοκρασία τους **$36,5^{\circ}\text{C}$** , να υπολογισθούν τα διαστήματα που κυμαίνονται γενικά οι θερμοκρασίες, **1** στους **2** ανθρώπους, το πρωί και το βράδυ. Ποια τα διαστήματα που αναμένουμε να κυμαίνονται οι θεωρούμενες ως φυσιολογικές τιμές των θερμοκρασιών;

Εφαρμογή 3.4. Να απαντηθούν τα ερωτήματα της *Εφαρμογής 3.1*, θεωρώντας ότι ο πίνακας αυτής δίνει τις τιμές των τριγλυκεριδίων τυχαίων 4 ατόμων πριν και τυχαίων 4 ατόμων μετά τη χορήγηση ενός φαρμάκου για τη μείωση των τριγλυκεριδίων.

- Για τον έλεγχο των υποθέσεων: $H_0: \mu_1 = \mu_0$ και $H_1: \mu_1 \neq \mu_0$, εκτελούμε t -έλεγχο για ανεξάρτητα δείγματα.
- Για να πραγματοποιήσουμε t -έλεγχο για ανεξάρτητα δείγματα στο SPSS πρέπει οι παρατηρήσεις μας να είναι στοιχεία μιας ενιαίας μεταβλητής, δηλ. πρέπει να μπουν σε μια στήλη. Αντιγράφοντας (ή αποκόπτοντας) λοιπόν τα στοιχεία της μεταβλητής **After** με δεξί click και **Copy** (ή **Cut**)^[A] τα επικολλούμε με δεξί click και **Paste**^[B] στη μεταβλητή **Before** και με διαγράφουμε την **After** με δεξί click στο όνομά της και **Clear**^[Γ]. ►

The figure illustrates the steps in SPSS to combine data from two columns into one for a t-test. It shows three stages: [A] Copying data from the 'After' column, [B] Pasting it into the 'Before' column, and [C] Clearing the 'After' column.

[A] Copying: The 'After' column contains values 120, 220, 130, 160. The 'Copy' option is selected in the context menu.

[B] Pasting: The 'Before' column contains values 180, 200, 240, 230. The 'Paste' option is selected in the context menu.

[C] Clearing: The 'After' column contains values 120, 220, 130, 160. The 'Clear' option is selected in the context menu.

Case	Before	After
1	180	120
2	200	220
3	240	130
4	230	160

- ▶ Στη συνέχεια, μεταβαίνοντας σε κατάσταση **Data View**, μετονομάζουμε τη μοναδική μας μεταβλητή σε **TG** και αλλάζουμε την ετικέτα σε **Τριγλυκερίδια**.

	Name	Type	Width	Decimals	Label	Values	Missing	Columns	Align	Measure	Role
1	TG	Numeric	3	0	Τριγλυκερίδια	None	None	8	Right	Scale	Input
2											

- ▶ Δημιουργούμε μια νέα ποσοτική (**Scale**) και διατάξιμη (**Ordinal**) μεταβλητή με όνομα **Index** και ετικέτα **Τμηματικός Δείκτης**^[A]. Επίσης, επιλέγοντας **Values**, αντιστοιχούμε στην τιμή **1** την ετικέτα **Πριν** και στην τιμή **2** την ετικέτα **Μετά**^[B].
- ▶ Επιστρέφοντας σε κατάσταση **Data View**, εισάγουμε στα 4 πρώτα κελιά της **Index** την αριθμητική τιμή **1** και στα επόμενα 4 την τιμή **2**, οπότε αυτόματα εμφανίζονται στα κελιά οι ετικέτες τους^[Γ]. Οι τιμές αυτές αποτελούν και τους δείκτες που ομαδοποιούν την μεταβλητή **TG**.

[A]

	Name	Type	Width	Decimals	Label	Values	Missing	Columns	Align	Measure	Role
1	TG	Numeric	3	0	Τριγλυκερίδια	None	None	8	Right	Scale	Input
2	Index	Numeric	1	0	Τμηματικός Δείκ...	None	None	8	Right	Ordinal	Input
3											

[B]

Value Labels

Value:

Label:

1 = "Πριν"

2 = "Μετά"

Buttons: Add, Change, Remove, Spelling...

Buttons: OK, Cancel, Help

[Γ]

	TG	Index
1	180	1
2	200	1
3	240	1
4	230	1
5	120	2
6	220	2
7	130	2
8	160	2

Από το menu **Analyze** επιλέγουμε **Compare Means** > **Independent-Samples T Test**^[A]. Στο εμφανιζόμενο παράθυρο διαλόγου μεταφέρουμε από τη λίστα (αριστερά) τη μεταβλητή **TG** (με το βέλος απόθεσης) στη λίστα **Test Variable(s)**, ενώ την **Index** στη λίστα **Grouping Variable**^[B]. Κατόπιν, με χρήση του **Define Groups** εισάγουμε τις τιμές **1** και **2** στις θέσεις **Group 1** και **Group 2** αντίστοιχα^[Γ]. Μπορούμε ακόμα, να επιλέξουμε άλλο διάστημα εμπιστοσύνης εκτός του προεπιλεγμένου **95%**^[Δ]. Επικυρώνουμε τις επιλογές μας με **Continue** και τέλος με **OK**.

The image illustrates the configuration of an Independent-Samples T Test in SPSS. It shows three main dialog boxes:

- [A] Analyze > Compare Means > Independent-Samples T Test...:** The 'Test Variable(s)' list contains 'Τριγλυκερίδια [TG]'. The 'Grouping Variable' list contains 'Index(? ?)'. The 'OK' button is highlighted.
- [B] Independent-Samples T Test:** This dialog box is open, showing the 'Test Variable(s)' list with 'Τριγλυκερίδια [TG]' and the 'Grouping Variable' list with 'Index(? ?)'. The 'Define Groups...' button is highlighted.
- [Γ] Define Groups:** This dialog box is open, showing 'Use specified values' selected. 'Group 1' is set to 1 and 'Group 2' is set to 2. The 'Continue' button is highlighted.
- [Δ] Independent-Samples...:** This dialog box is open, showing 'Confidence Interval Percentage' set to 95%. The 'Continue' button is highlighted.

Εμφανίζεται λοιπόν στον **Viewer** ο πίνακας του ελέγχου των ανεξαρτητων παρατηρήσεων **Independent Samples Test**, όπου παρατηρούμε ότι το επίπεδο σημαντικότητας **Sig.** του ελέγχου ισότητας των διακυμάνσεων (Levene's test) ισούται με **0,478 (> $\alpha = 0,05$)**. Επομένως, δεχόμαστε την ισότητα των διακυμάνσεων των δύο πληθυσμών (των τριγλυκεριδίων), δηλ. την ομοιογένεια των πληθυσμών. Άρα, δεχόμαστε (οριακά) τελικά την υπόθεση **H₀** καθώς το επίπεδο σημαντικότητας **Sig. (2-tailed)** του t-ελέγχου της ισότητας των μέσων (στην περίπτωση ισότητας των διακυμάνσεων) ισούται με **0,082 (> $\alpha = 0,05$)**. Συμπεραίνουμε λοιπόν ότι η φαρμακευτική αγωγή δεν φαίνεται να μεταβάλλει (οριακά) τα επίπεδα των τριγλυκεριδίων.

Επίσης, ένα **95%** δ.ε. για τη διάφορα των (πληθυσμιακών) μέσων των τιμών των τριγλυκεριδίων (πριν και μετά τη χορήγηση του φαρμάκου) είναι το **(-9.546, 119.546)** καθώς δεχθήκαμε προηγουμένως την ισότητα των διακυμάνσεων.

Group Statistics				
Τμηματικός Δείκτης(A)	N	Mean	Std. Deviation	Std. Error Mean
Τριγλυκερίδια Πριν	4	212,50	27,538	13,769
Μετά	4	157,50	45,000	22,500

Independent Samples Test										
		Levene's Test for Equality of Variances		t-test for Equality of Means						
		F	Sig.	t	df	Sig. (2-tailed)	Mean Difference	Std. Error Difference	95% Confidence Interval of the Difference	
Τριγλυκερίδια	Equal variances assumed	,571	,478	2,085	6	,082	55,000	26,379	-9,546	119,546
	Equal variances not assumed			2,085	4,971	,092	55,000	26,379	-12,929	122,929

Εναλλακτικά, από το menu **Analyze** επιλέγουμε **Compare Means** > **Means**^[A]. Στο εμφανιζόμενο παράθυρο διαλόγου μεταφέρουμε από τη λίστα (αριστερά) τη μεταβλητή **TG** (με το βέλος απόθεσης) στη λίστα **Dependent List**, ενώ την **Index** στη λίστα **Independent List**^[B]. Κατόπιν, με χρήση του **Options** μπορούμε να επιλέξουμε από τη λίστα **Statistics** διάφορα άλλα στατιστικά μέτρα ενώ τσεκάρουμε την ενέργεια **Anova table and eta**^[Γ]. Επικυρώνουμε τις επιλογές μας με **Continue** και τέλος με **OK**.

The image illustrates the steps to configure the SPSS 'Means' dialog box. It is divided into three main sections:

- [A]**: The 'Analyze' menu is open, showing the path **Analyze > Compare Means > Means...**. A yellow arrow points from this menu path to the 'Means' dialog box.
- [B]**: The 'Means' dialog box is shown. The 'Dependent List' contains 'Τριγλυκερίδια [TG]' and the 'Independent List' contains 'Τμηματικός Δείκτης...'. A yellow arrow points from the 'Options...' button in this dialog to the 'Means: Options' dialog box.
- [Γ]**: The 'Means: Options' dialog box is shown. In the 'Statistics' list, 'Median' is selected. In the 'Statistics for First Layer' section, the checkbox for 'Anova table and eta' is checked. A yellow arrow points from this checkbox back to the 'OK' button in the 'Means' dialog box.

Εμφανίζεται έτσι στον **Viewer** ο πίνακας **Report**, όπου περιέχει τους μέσους των τριγλυκεριδίων πριν και μετά τη φαρμακευτική αγωγή.

Επίσης, λόγω του ότι το επίπεδο σημαντικότητας **Sig.** του πίνακα **ANOVA Table** είναι ίσο με **0,082 (> $\alpha = 0,05$)**, δεχόμαστε την υπόθεση (οριακά). Άρα το φάρμακο δεν μεταβάλλει (οριακά) τα επίπεδα των τριγλυκεριδίων.

Τέλος, επειδή η τιμή του **Eta Squared** του πίνακα **Measures of Association** είναι ίση με **0,42 (< 0,5)**, συμπεραίνουμε ότι δεν υπάρχει ιδιαίτερη σχέση των τιμών των τριγλυκεριδίων πριν και μετά τη φαρμακευτική αγωγή, καθώς αυτή επηρεάζει μόνο κατά **42%** τις τιμές των τριγλυκεριδίων του δείγματος.

ΣΗΜΕΙΩΣΗ: Ο τρόπος αυτός είναι προτιμότερος όταν υπάρχουν πάνω από τρεις ανεξάρτητες δειγματικές ομάδες, καθώς δίνει περισσότερα στοιχεία για τη γραμμικότητα των μέσων.

Report			
Τριγλυκερίδια			
Τμηματικός Δείκτης(A)	Mean	N	Std. Deviation
Πριν	212,50	4	27,538
Μετά	157,50	4	45,000
Total	185,00	8	45,356

ANOVA Table						
		Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
Τριγλυκερίδια * Τμηματικός Δείκτης(A)	Between Groups (Combined)	6050,000	1	6050,000	4,347	,082
	Within Groups	8350,000	6	1391,667		
	Total	14400,000	7			

Measures of Association		
	Eta	Eta Squared
Τριγλυκερίδια * Τμηματικός Δείκτης(A)	,648	,420

Εφαρμογή 3.5. Για να μελετηθούν οι συνέπειες της έκθεσης σε κάδμιο, 10 σκύλοι εκτέθηκαν σε οξείδιο του καδμίου και άλλοι 10 χρησιμοποιήθηκαν ως μάρτυρες (ομάδα ελέγχου). Στο τέλος του πειράματος προσδιορίστηκαν οι τιμές της αιμοσφαιρίνης (g/dl) στους σκύλους και βρέθηκαν τα εξής αποτελέσματα:

<u>Εκτεθειμένοι</u>	<u>Μη Εκτεθειμένοι</u>
14,6	15,5
15,8	17,9
16,4	15,5
14,6	16,7
14,9	17,6
14,3	16,8
14,7	16,7
17,2	16,8
16,8	17,2
16,1	18,0

Να ελεγχθεί εάν, γενικά, επιδρά (και κατά πόσο) η συγκεκριμένη έκθεση σε κάδμιο στην αιμοσφαιρίνη των σκύλων.

- Μεταβαίνουμε αρχικά σε κατάσταση **Variable View** και δημιουργούμε μια ποσοτική (**Scale**) αριθμητική (**Numeric**) μεταβλητή με όνομα **Hb** και ετικέτα **Αιμοσφαιρίνη** καθώς και μια διατάξιμη (**Ordinal**) αριθμητική μεταβλητή με όνομα **Groups** και ετικέτα **Ομάδες**^[A]. Επιλέγοντας το κελί **Values** αυτής, αντιστοιχίζουμε στις αριθμητικές τιμές **1** και **2** τις ετικέτες **Εκτεθειμένοι** και **Μη Εκτεθειμένοι** αντίστοιχα^[B].
- Στη συνέχεια, σε κατάσταση **Data View**, εισάγουμε όλες τις παρατηρήσεις του πίνακα της εφαρμογής στα κελιά της μεταβλητής **Hb** (πρώτα τις τιμές της στήλης **Εκτεθειμένοι** και μετά τις τιμές της στήλης **Μη Εκτεθειμένοι**). Έπειτα, στα 10 πρώτα κελιά της μεταβλητής **Groups** εισάγουμε την τιμή **1**, και στα επόμενα 10 την τιμή **2**^[B].

The screenshot illustrates the SPSS interface during data entry. The top part shows the **Variable View** table with two variables: **Hb** (Numeric, Scale) and **Groups** (Numeric, Ordinal). A yellow arrow points from the **Values** cell for **Groups** to the **Value Labels** dialog box. The dialog box shows the mapping: **1 = "Εκτεθειμένοι"** and **2 = "Μη Εκτεθειμένοι"**. A second yellow arrow points from the dialog box to the **Data View** table below. The **Data View** table shows 12 rows of data for variables **HS** and **HS_Group**.

	HS	HS_Group
1	14,6	Εκτεθειμένοι
2	15,8	Εκτεθειμένοι
3	16,4	Εκτεθειμένοι
4	14,6	Εκτεθειμένοι
5	14,9	Εκτεθειμένοι
6	14,3	Εκτεθειμένοι
7	14,7	Εκτεθειμένοι
8	17,2	Εκτεθειμένοι
9	16,8	Εκτεθειμένοι
10	16,1	Εκτεθειμένοι
11	15,5	Μη Εκτεθειμένοι
12	17,9	Μη Εκτεθειμένοι

Από το menu **Analyze** επιλέγουμε **Compare Means** > **Independent Samples T Test**^[A]. Στο εμφανιζόμενο παράθυρο διαλόγου τοποθετούμε (με το βέλος απόθεσης) στη λίστα **Test Variable(s)** τη μεταβλητή **Hb** και στη λίστα **Grouping Variable** τη μεταβλητή **Groups**^[B]. Κατόπιν, επιλέγοντας **Define Groups** εισάγουμε τις τιμές **1** και **2** στις θέσεις **Group 1** και **Group 2** αντίστοιχα^[Γ]. Με χρήση του **Options** μπορούμε να επιλέξουμε άλλο διάστημα εμπιστοσύνης εκτός του προεπιλεγμένου **95%**^[Δ]. Επικυρώνουμε τις επιλογές μας με **Continue** και τέλος με **OK**.

The image illustrates the configuration of an Independent-Samples T Test in SPSS. It shows three main dialog boxes:

- Independent-Samples T Test** (labeled [B]): The 'Test Variable(s)' list contains 'Αιμοσφαιρίνη [Hb]'. The 'Grouping Variable' list contains 'Groups(??)'. The 'Define Groups' button is highlighted.
- Define Groups** (labeled [Γ]): The 'Use specified values' radio button is selected. 'Group 1' is set to 1 and 'Group 2' is set to 2.
- Independent-Samples...** (labeled [Δ]): The 'Confidence Interval Percentage' is set to 95%.

Yellow arrows indicate the flow of the process: from the 'Analyze' menu to the 'Independent-Samples T Test' dialog, then to the 'Define Groups' dialog, and finally to the 'Independent-Samples...' dialog.

Εμφανίζεται λοιπόν στον **Viewer** ο πίνακας του ελέγχου των ανεξαρτητων παρατηρήσεων **Independent Samples Test**, όπου παρατηρούμε ότι το επίπεδο σημαντικότητας **Sig.** του ελέγχου ισότητας των διακυμάνσεων (Levene's test) ισούται με **0,211 (> $\alpha = 0,05$)**. Επομένως, δεχόμαστε την ισότητα των διακυμάνσεων των δύο πληθυσμών (των εκτεθειμένων και μη, σκύλων), δηλ. την ομοιογένεια των πληθυσμών. Απορρίπτουμε λοιπόν την αρχική υπόθεση (ισότητας των μέσων) καθώς το επίπεδο σημαντικότητας **Sig. (2-tailed)** του *t*-ελέγχου ισότητας των μέσων, στην περίπτωση ισότητας των διακυμάνσεων, ισούται με **0,006 (< $\alpha = 0,05$)**. Άρα, η έκθεση σε κάδμιο στους σκύλους όντως μεταβάλλει (σημαντικά) τα επίπεδα της αιμοσφαιρίνης (Hb) των σκύλων από αυτά της ομάδας ελέγχου. Επίσης, ένα **95%** δ.ε. για τη διάφορα των (πληθυσμιακών) μέσων των τιμών της Hb είναι το **(-2.2346, -0.4254)** καθώς δεχθήκαμε πριν την ισότητα των διακυμάνσεων, δηλ. το κάδμιο μειώνει την Hb των σκύλων, σε ποσοστό **95%**, από **-0.4254** έως και **-2.2346** gr/dl.

Group Statistics				
Ομάδες	N	Mean	Std. Deviation	Std. Error Mean
Αιμοσφαιρίνη				
Εκτεθειμένοι	10	15,540	1,0480	,3314
Μη Εκτεθειμένοι	10	16,870	,8693	,2749

Independent Samples Test										
		Levene's Test for Equality of Variances		t-test for Equality of Means						
		F	Sig.	t	df	Sig. (2-tailed)	Mean Difference	Std. Error Difference	95% Confidence Interval of the Difference	
									Lower	Upper
Αιμοσφαιρίνη	Equal variances assumed	1,683	,211	-3,089	18	,006	-1,3300	,4306	-2,2346	-,4254
	Equal variances not assumed			-3,089	17,406	,007	-1,3300	,4306	-2,2368	-,4232

Εφαρμογή 3.6. Συνεχίζοντας την *Εφαρμογή 3.5*, εκθέτουμε άλλους 5 σκύλους στη μισή ποσότητα οξειδίου του καδμίου από ό,τι στην *Εφαρμογή 3.5*. Μετρώντας την αιμοσφαιρίνη αυτών έχουμε:

Μισο-εκτεθειμένοι

15,9

15,3

16,2

15,5

16,5

Να ελεγχθεί, γενικά, πως επιδρά το κάδμιο στην αιμοσφαιρίνη των σκύλων.

- Δ Λόγο των τριών ανεξαρτήτων δειγμάτων και για χάριν πληρότητας, μπορούμε να κάνουμε τη λεγόμενη ανάλυση ANOVA.

- Μεταρραίνουμε αρχικά σε κατάσταση **Variable View** και δημιουργούμε μια ποσοτική (**Scale**) αριθμητική (**Numeric**) μεταβλητή με όνομα **Hb** και ετικέτα **Αιμοσφαιρίνη** καθώς και μια διατάξιμη (**Ordinal**) αριθμητική μεταβλητή με όνομα **Kd_Groups** και ετικέτα **Ομάδες Έκθεσης^[A]**. Επιλέγοντας το κελί **Values** αυτής, αντιστοιχίζουμε στις αριθμητικές τιμές **1, 2** και **3** τις ετικέτες **Εκτεθειμένος, Μισο-εκτεθειμένος** και **Μη Εκτεθειμένος** αντίστοιχα^[B].
- Στη συνέχεια, σε κατάσταση **Data View**, εισάγουμε όλες τις παρατηρήσεις του πίνακα της **Εφαρμογής 3.4** καθώς και τη νέα στήλη αυτής της εφαρμογής στα κελιά της μεταβλητής **Hb** (πρώτα τις τιμές της στήλης **Εκτεθειμένοι**, μετά της στήλης **Μισο-εκτεθειμένοι** και τέλος της στήλης **Μη Εκτεθειμένοι**). Έπειτα, στα 10 πρώτα κελιά της μεταβλητής **Kd_Groups** εισάγουμε την τιμή **1**, στα επόμενα 5 την τιμή **2**, και στα επόμενα 10 την τιμή **3^[B]**.

[A]

[B]

[C]

	Hb	Kd_Groups
1	14.6	Εκτεθειμένος
2	15.8	Εκτεθειμένος
3	16.4	Εκτεθειμένος
4	14.6	Εκτεθειμένος
5	14.9	Εκτεθειμένος
6	14.3	Εκτεθειμένος
7	14.7	Εκτεθειμένος
8	17.2	Εκτεθειμένος
9	16.8	Εκτεθειμένος
10	16.1	Εκτεθειμένος
11	15.9	Μισο-εκτεθειμένος
12	15.3	Μισο-εκτεθειμένος
13	16.2	Μισο-εκτεθειμένος
14	15.5	Μισο-εκτεθειμένος
15	16.5	Μισο-εκτεθειμένος
16	15.5	Μη Εκτεθειμένος
17	17.9	Μη Εκτεθειμένος
18	15.5	Μη Εκτεθειμένος
19	16.7	Μη Εκτεθειμένος
20	17.6	Μη Εκτεθειμένος
21	16.8	Μη Εκτεθειμένος
22	16.7	Μη Εκτεθειμένος
23	16.8	Μη Εκτεθειμένος
24	17.2	Μη Εκτεθειμένος
25	18.0	Μη Εκτεθειμένος

Value Labels dialog box content:

```

Value Labels
Value:
Label:
1 = "Εκτεθειμένος"
2 = "Μισο-εκτεθειμένος"
3 = "Μη Εκτεθειμένος"
    
```

Από το menu **Analyze** επιλέγουμε **Compare Means** > **One-Way ANOVA**^[A]. Στο εμφανιζόμενο παράθυρο διαλόγου τοποθετούμε (με το βέλος απόθεσης) στη λίστα **Test Variable(s)** τη μεταβλητή **Hb** και στη λίστα **Factor** τη μεταβλητή **Kd_Groups**^[B]. Κατόπιν, επιλέγοντας **Post-Hoc** τσεκάρουμε τους εμφανιζόμενους δείκτες^[Γ], ενώ επιλέγοντας **Options** τσεκάρουμε τις ενέργειες **Descriptive**, **Homogeneity of variance test**, καθώς και τη **Mean plot**^[Δ]. Επικυρώνουμε τις επιλογές μας με **Continue** και τέλος με **OK**.

The image illustrates the SPSS interface for performing a One-Way ANOVA. It is divided into four main sections:

- [A]** The **Analyze** menu is open, showing the path **Compare Means** > **One-Way ANOVA...**.
- [B]** The **One-Way ANOVA** dialog box is shown. The **Dependent List** contains "Αιμοσφαιρίνη [Hb]" and the **Factor** is "Ομάδες Έκθεσης [...]".
- [Γ]** The **One-Way ANOVA: Post Hoc Multiple Comparisons** dialog box is shown. Under "Equal Variances Assumed", **Scheffe**, **Dunnett**, and **Hochberg's GT2** are selected. Under "Equal Variances Not Assumed", **Tamhane's T2** is selected. The significance level is set to 0.05.
- [Δ]** The **One-Way ANOVA: O...** dialog box is shown. Under "Statistics", **Descriptive**, **Homogeneity of variance test**, and **Means plot** are selected. Under "Missing Values", **Exclude cases analysis by analysis** is selected.

Εμφανίζεται λοιπόν στον **Viewer** οι πίνακες της ανάλυσης ANOVA. Στον πίνακα **Descriptives** μπορούμε να δούμε τα **95%** δ.ε. των μέσων (τιμών Hb) στις διάφορες ομάδες έκθεσης σε κάδμιο.

Στον πίνακα **Test of Homogeneity of Variances** παρατηρούμε ότι το επίπεδο σημαντικότητας **Sig.** του ελέγχου ομογένειας των διακυμάνσεων (Levene's-test) ισούται με **0,097 (> $\alpha = 0,05$)**, και επομένως, δεχόμαστε την ισότητα των διακυμάνσεων των τριών ομάδων των πληθυσμών, δηλ. την ομοιογένεια των τριών πληθυσμών.

Στον πίνακα **ANOVA** το επίπεδο σημαντικότητας **Sig.** της ανάλυσης ANOVA, ισούται με **0,01 (< $\alpha = 0,05$)**, οπότε απορρίπτουμε την αρχική υπόθεση ισότητας των (πληθυσμιακών) μέσων. Συμπεραίνουμε λοιπόν ότι η έκθεση σε κάδμιο στους σκύλους όντως μεταβάλλει τα επίπεδα της αιμοσφαιρίνης σε μια τουλάχιστον πληθυσμιακή τους ομάδα. ►

Descriptives								
Αιμοσφαιρίνη								
	N	Mean	Std. Deviation	Std. Error	95% Confidence Interval for Mean		Minimum	Maximum
					Lower Bound	Upper Bound		
Εκτεθειμένος	10	15,540	1,0480	,3314	14,790	16,290	14,3	17,2
Μισο-Εκτεθειμένος	5	15,880	,4919	,2200	15,269	16,491	15,3	16,5
Μη Εκτεθειμένος	10	16,870	,8693	,2749	16,248	17,492	15,5	18,0
Total	25	16,140	1,0591	,2118	15,703	16,577	14,3	18,0

Test of Homogeneity of Variances			
Αιμοσφαιρίνη			
Levene Statistic	df1	df2	Sig.
2,593	2	22	,097

ANOVA					
Αιμοσφαιρίνη					
	Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
Between Groups	9,267	2	4,633	5,774	,010
Within Groups	17,653	22	,802		
Total	26,920	24			

► Στον πίνακα **Multiple Comparisons** παρατηρούμε τις αλληλεπιδράσεις των διαφόρων ομάδων έκθεσης σε κάδμιο. Π.χ. το επίπεδο σημαντικότητας **Sig. (Scheffe)** του δείκτη Scheffe (της διαφοράς των μέσων) ισούται με **0,789 ($> \alpha = 0,05$)** μεταξύ των **Εκτεθειμένων** και των **Μισο-εκτεθειμένων** σε κάδμιο, δηλ. δεχόμαστε την αρχική υπόθεση ισότητας των (πληθυσμιακών τους) μέσων, και επομένως η μισή ποσότητα καδμίου δεν επιδρά στο αίμα των σκύλων. Αντίθετα, το επίπεδο σημ. του ίδιου δείκτη μεταξύ των **Εκτεθειμένων** και των **Μη Εκτεθειμένων** σε κάδμιο, ισούται με **0,011 ($< \alpha = 0,05$)**, δηλ. απορρίπτουμε την αρχική υπόθεση ισότητας των (πληθυσμιακών) μέσων, και επομένως το καδμίου (στην πλήρη ποσότητα της **Εφαρμογής 3.4**) επιδρά στο αίμα των σκύλων.

Τα ίδια συμπεράσματα έχουμε και για τους δείκτες Tamhane και Dunnnett. ►

	(I) Ομάδες Έκθεσης	(J) Ομάδες Έκθεσης	Mean Difference (I-J)	Std. Error	Sig.	95% Confidence Interval	
						Lower Bound	Upper Bound
Scheffe	Εκτεθειμένος	Μισο-Εκτεθειμένος	-,3400	,4906	,789	-1,628	,948
		Μη Εκτεθειμένος	-1,3300*	,4006	,011	-2,381	-,279
	Μισο-Εκτεθειμένος	Εκτεθειμένος	,3400	,4906	,789	-,948	1,628
		Μη Εκτεθειμένος	-,9900	,4906	,154	-2,278	,298
Μη Εκτεθειμένος	Εκτεθειμένος	1,3300*	,4006	,011	,279	2,381	
	Μισο-Εκτεθειμένος	,9900	,4906	,154	-,298	2,278	
Tamhane	Εκτεθειμένος	Μισο-Εκτεθειμένος	-,3400	,3978	,793	-1,429	,749
		Μη Εκτεθειμένος	-1,3300*	,4306	,019	-2,467	-,193
	Μισο-Εκτεθειμένος	Εκτεθειμένος	,3400	,3978	,793	-,749	1,429
		Μη Εκτεθειμένος	-,9900*	,3521	,045	-1,958	-,022
Μη Εκτεθειμένος	Εκτεθειμένος	1,3300	,4306	,019	,193	2,467	
	Μισο-Εκτεθειμένος	,9900*	,3521	,045	,022	1,958	
Dunnnett t (2-sided) ^b	Εκτεθειμένος	Μη Εκτεθειμένος	-1,3300*	,4006	,006	-2,281	-,379
	Μισο-Εκτεθειμένος	Μη Εκτεθειμένος	-,9900	,4906	,102	-2,155	,175

► Ο πίνακα **Homogeneous Subsets**^[A] μας δίνει τις ομογενείς πληθυσμιακές υποομάδες (έκθεσης σε κάδμιο), δηλ. τις ομάδες όπου γίνεται δεκτή η αρχική υπόθεση της ισότητας των (πληθυσμιακών) μέσων. Παρατηρούμε λοιπόν ότι οι δύο υποομάδες των **Εκτεθειμένων** και **Μισο-εκτεθειμένων** όπως και οι δύο υποομάδες των **Μισο-εκτεθειμένων** και **Μη Εκτεθειμένων** έχουν ίσους (πληθυσμιακούς) μέσους καθώς τα επίπεδα σημαντικότητας **Sig. (Scheffe)** του δείκτη Scheffe είναι **0,766 ($> \alpha = 0,05$)** και **0,125 ($> \alpha = 0,05$)** αντίστοιχα. Μεταξύ λοιπόν αυτών των ομάδων δεν υπάρχει σημαντική επίδραση ως αναφορά την έκθεση σε κάδμιο.

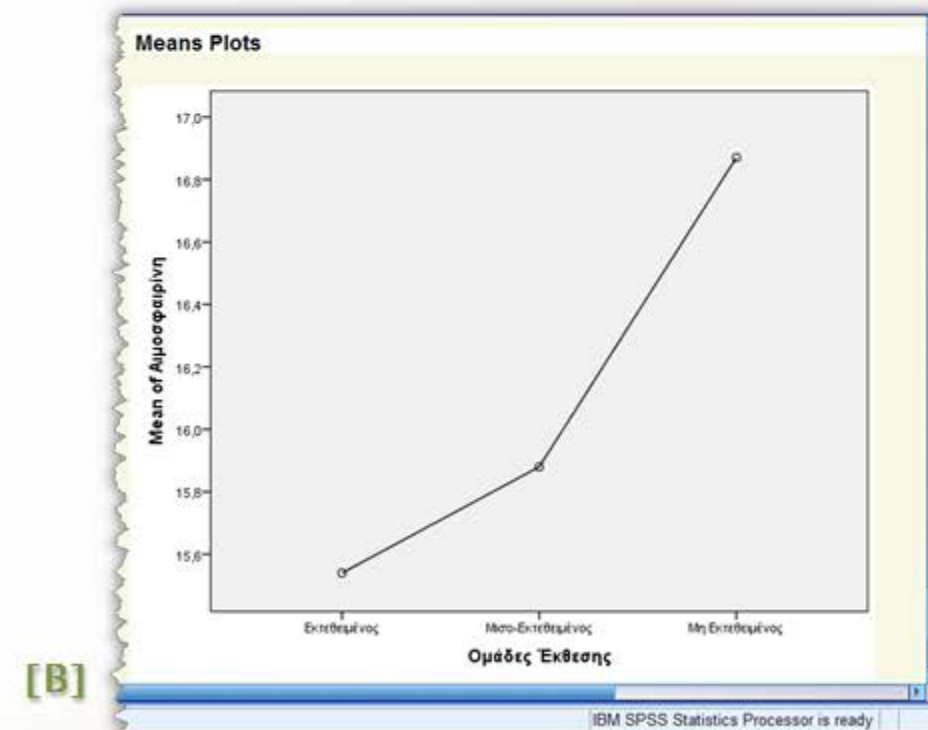
Τέλος, το γράφημα **Mean Plots**^[B] μας παρέχει μια εικόνα της μεταβολής των δειγματικών μέσων (των τιμών Hb) για τις τρεις ομάδες έκθεσης σε κάδμιο.

[A]

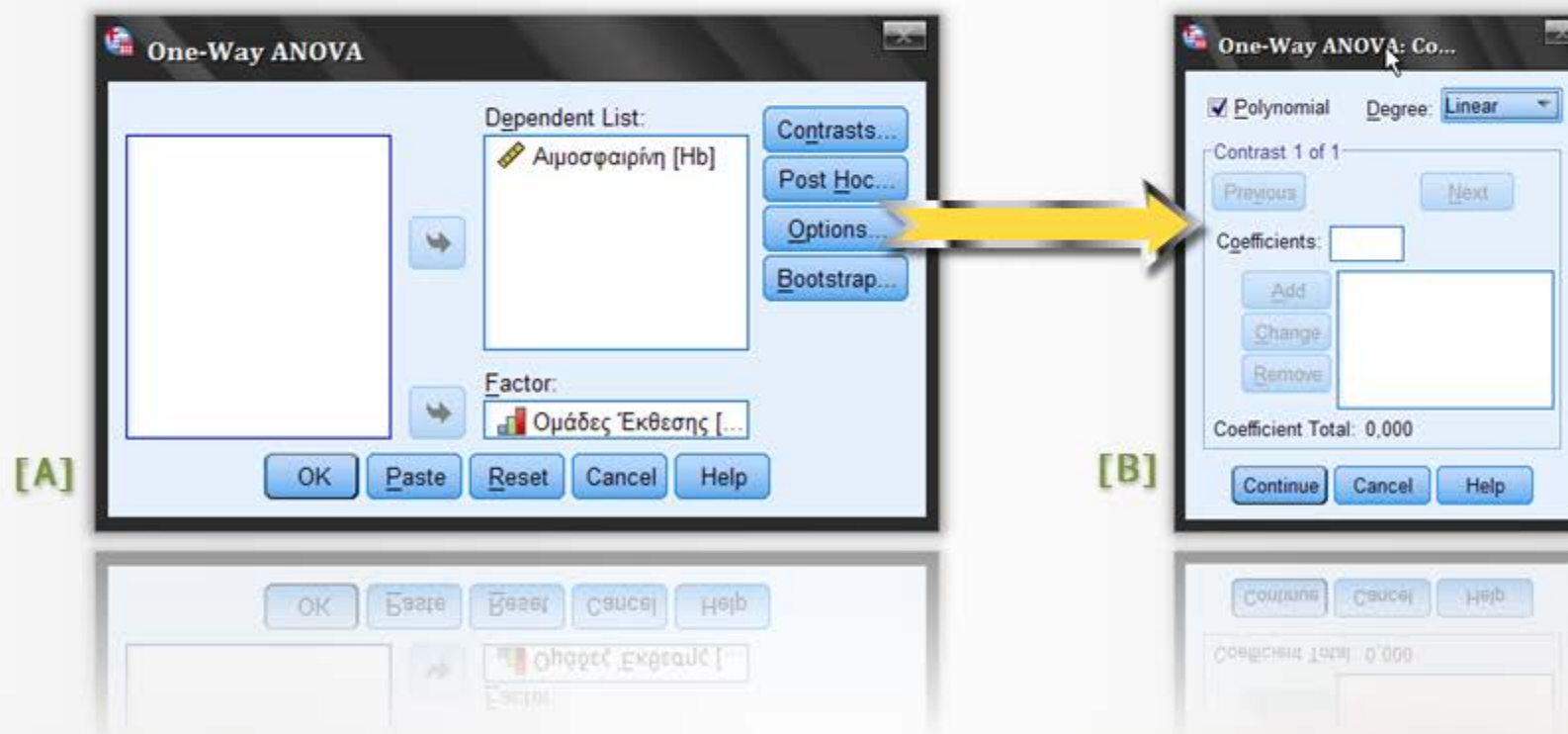
Homogeneous Subsets				
Αιμοσφαιρίνη				
	Ομάδες Έκθεσης	N	Subset for alpha = 0.05	
			1	2
Scheffe ^{a,b}	Εκτεθειμένος	10	15,540	
	Μισο-Εκτεθειμένος	5	15,880	15,880
	Μη Εκτεθειμένος	10		16,870
	Sig.		,766	,125

Means for groups in homogeneous subsets are displayed.
 a. Uses Harmonic Mean Sample Size = 7,500.
 b. The group sizes are unequal. The harmonic mean of the group sizes is used. Type I error levels are not guaranteed.

IBM SPSS Statistics Processor is ready | H: 13.34, W: 16.64 cm

- Επειδή το πλήθος των δειγμάτων των τριών ομάδων μας είναι διαφορετικό, είναι προτιμότερο, στο προηγούμενο παράθυρο διαλόγου **One-Way ANOVA**^[A], να επιλέξουμε **Contrasts** και να τσεκάρουμε την ενέργεια **Polynomial**^[B]. Με τον τρόπο αυτό παίρνουμε μια διεξοδικότερη ανάλυση στον πίνακα **ANOVA** του παραθύρου **Viewer**.

Στον πίνακα **ANOVA** λοιπόν παρατηρούμε ότι το επίπεδο σημαντικότητας **Sig. (Unweighted)** του ελέγχου των ισοσταθμισμένων μέσων (θεωρώντας ότι όλοι οι μέσοι των ομάδων έχουν το ίδιο βάρος) ισούται με **0,01** ($< \alpha = 0,05$), οπότε και απορρίπτουμε η αρχική υπόθεση περί της μη-γραμμικής σχέσης των (πληθυσμιακών) μέσων, και επομένως θεωρούμε ότι υπάρχει σημαντική γραμμική σχέση των μέσων. Στο ίδιο συμπέρασμα καταλήγουμε και στην περίπτωση των σταθμισμένων μέσων (**Weighted**).

Επίσης, το επίπεδο σημαντικότητας **Sig. (Deviation)** για τον έλεγχο της απόκλισης των μέσων από τη γραμμικότητα, ισούται με **0,476** ($> \alpha = 0,05$), οπότε δεχόμαστε την αρχική υπόθεση περί της μη-απόκλισης από τη γραμμικότητα των (πληθυσμιακών) μέσων, και επομένως, μέσω και του γραφήματος **Mean Plots**, θεωρούμε ότι υπάρχει γραμμική μείωση των τιμών Hb με την αυξανόμενη έκθεση των σκύλων σε κάδμιο.

Αιμοσφαιρίνη			Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
Between Groups	(Combined)		9,267	2	4,633	5,774	,010
	Linear Term	Unweighted	8,844	1	8,844	11,022	,003
		Weighted	8,844	1	8,844	11,022	,003
		Deviation	,422	1	,422	,527	,476
Within Groups			17,653	22	,802		
Total			26,920	24			

IBM SPSS Statistics Processor is ready | H: 13.34, W: 16.64 cm

Εναλλακτικά (και λιγότερο διεξοδικά), από το menu **Analyze** επιλέγουμε **Compare Means** > **Means**^[A]. Στο εμφανιζόμενο παράθυρο διαλόγου μεταφέρουμε από τη λίστα (αριστερά) τη μεταβλητή **Hb** (με το βέλος απόθεσης) στη λίστα **Dependent List**, ενώ την **Kd_Groups** στη λίστα **Independent List**^[B]. Κατόπιν, με χρήση του **Options** μπορούμε να επιλέξουμε από τη λίστα **Statistics** διάφορα άλλα δειγματικά μέτρα ενώ τσεκάρουμε τις ενέργειες **Anova table and eta** και **Test for linearity**^[Γ]. Επικυρώνουμε τις επιλογές μας με **Continue** και τέλος με **OK**.

The image shows a sequence of three screenshots from the SPSS software interface, illustrating the steps to perform a one-way ANOVA.
[A] The first screenshot shows the 'Analyze' menu with 'Compare Means' > 'Means...' selected.
[B] The second screenshot shows the 'Means' dialog box. The 'Dependent List' contains 'Αιμοσφαιρίνη [Hb]' and the 'Independent List' contains 'Ομάδες Έκθεσης [...]'.
[Γ] The third screenshot shows the 'Means: Options' dialog box. In the 'Statistics' list, 'Median' is selected. Under 'Statistics for First Layer', the checkboxes for 'Anova table and eta' and 'Test for linearity' are checked.

Εμφανίζεται έτσι στον **Viewer** ο πίνακας **ANOVA Table**, όπου το επίπεδο σημαντικότητας **Sig.** του συνδυαστικού ελέγχου, μεταξύ των ομάδων (**Combined**), εμφανίζεται να ισούται με **0,01** ($< \alpha = 0,05$), οπότε απορρίπτουμε την αρχική υπόθεση ισότητας των (πληθυσμιακών) μέσων. Επομένως, το κάδμιο μεταβάλλει τα επίπεδα Hb μιας τουλάχιστον πληθυσμιακής ομάδας έκθεσης (εκ των τριών).

Ως αναφορά τα **Sig. (Linearity)** και **Sig. (Deviation from Linearity)** έχουμε τα ίδια συμπεράσματα όπως και στην προηγούμενη ανάλυση **One-Way ANOVA**.

Τέλος, επειδή η τιμή του **Eta Squared** του πίνακα **Measures of Association** είναι ίση με **0,344** ($< 0,5$), συμπεραίνουμε ότι δεν υπάρχει ιδιαίτερη σχέση των τιμών Hb και της έκθεσης σε κάδμιο, καθώς αυτή επιδρά μόνο κατά **34,4%** στις τιμές της Hb.

			Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
Αιμοσφαιρίνη * Ομάδες Έκθεσης	Between Groups	(Combined)	9,267	2	4,633	5,774	,010
		Linearity	8,844	1	8,844	11,022	,003
		Deviation from Linearity	,422	1	,422	,527	,476
	Within Groups		17,653	22	,802		
Total		26,920	24				

	R	R Squared	Eta	Eta Squared
Αιμοσφαιρίνη * Ομάδες Έκθεσης	,573	,329	,587	,344

IBM SPSS Statistics Processor is ready

Εφαρμογή 3.6. Σε 500 μαθητές ενός δημοτικού σχολείου μελετήθηκε η σχέση της υγείας του στόματος με την χλωρίωση του νερού στην περιοχή διαμονής τους, οπότε εξάχθηκαν τα παρακάτω στοιχεία:

Χλωρίωση Νερού	Στοματική Υγιεινή		
	Κακή	Μέτρια	Κακή
Επαρκής	80	120	75
Ανεπαρκής	40	80	105

○ Σχετίζεται η στοματική υγιεινή των μαθητών με τη χλωρίωση του νερού;

▮ Εκτελούμε τον έλεγχο χ^2 για τις δεδομένες συχνότητες των μαθητών, όπως αυτές εμφανίζονται στον πίνακα της Εφαρμογής, όπου η αρχική υπόθεση αφορά την ανεξαρτησία (μη-συσχέτιση) της χλωρίωσης του νερού και της στοματικής υγιεινής των μαθητών.

Μεταβαίνουμε αρχικά σε κατάσταση **Variable View** και δημιουργούμε διατάξιμες (**Ordinal**) αριθμητικές (**Numeric**) μεταβλητές με ονόματα **CI** και **Health** και ετικέτες **Χλωρίωση Νερού** και **Στοματική Υγιεινή** αντίστοιχα, καθώς και μια ποσοτική (**Scale**) αριθμητική μεταβλητή με όνομα **Students** και ετικέτα **Μαθητές**^[A]. Επιλέγοντας το κελί **Values** της **CI** αντιστοιχίζουμε στις αριθμητικές τιμές **0** και **1** τις ετικέτες **Ανεπαρκής Χλωρίωση** και **Επαρκής Χλωρίωση**^[B], ενώ στο κελί **Values** της **Health** αντιστοιχίζουμε στις αριθμητικές τιμές **0**, **1** και **2** τις ετικέτες **Κακή**, **Μέτρια** και **Καλή** αντίστοιχα^[Γ].

[A]

	Name	Type	Width	Decimals	Label	Values	Missing	Columns	Align	Measure	Role
1	CI	Numeric	1	0	Χλωρίωση Νερού	0 = Ανεπαρκ... 1 = Επαρκ...	None	15	Right	Ordinal	Input
2	Health	Numeric	1	0	Στοματική Υγιεινή	0 = Κακή 1 = Μέτρια 2 = Καλή	None	8	Right	Ordinal	Input
3	Students	Numeric	3	0	Μαθητές		None	8	Right	Scale	Input
4											

[B]

Value Labels

Value:

Label:

0 = "Ανεπαρκής Χλωρίωση"
1 = "Επαρκής Χλωρίωση"

OK Cancel Help

[Γ]

Value Labels

Value:

Label:

0 = "Κακή"
1 = "Μέτρια"
2 = "Καλή"

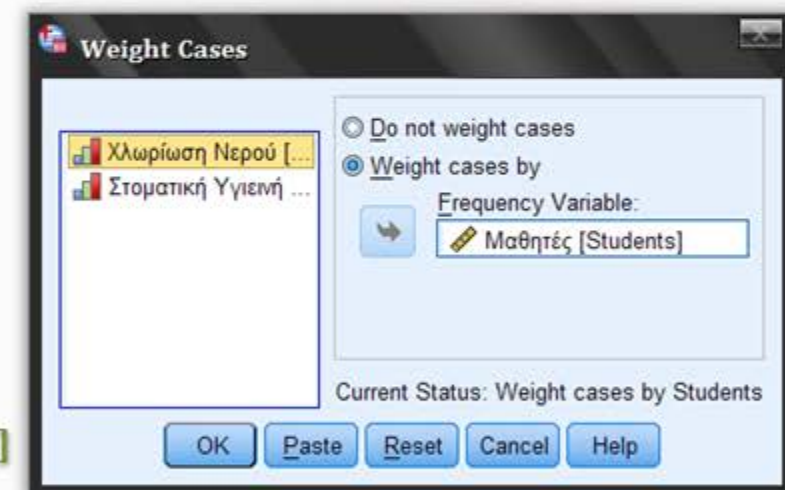
OK Cancel Help

- [D] Στη συνέχεια, σε κατάσταση **Data View**, εισάγουμε όλες τις παρατηρήσεις του πίνακα της στη μεταβλητή **Students**, εισάγοντας στα αντίστοιχα κελιά της μεταβλητής **CI** τις τιμές **0** (για επαρκή χλωρίωση) και **1** (για ανεπαρκή χλωρίωση) και στις **Health** τις τιμές **0** (για την κακή στομ. υγεία), **1** (για τη μέτρια στομ. υγεία) και **2** (για την καλή στομ. υγεία)^[A]. Αυτόματα εμφανίζονται οι ετικέτες των τιμών (όπως ορίστηκαν πριν).
- [D] Κατόπιν, από το menu **Data** επιλέγουμε **Weight Cases**^[A], και στο εμφανιζόμενο παράθυρο διαλόγου τσεκάρουμε την ενέργεια **Weight cases by**, οπότε στη θέση **Frequency Variable** τοποθετούμε (με το βέλος απόθεσης) την μεταβλητή **Students**^[B]. Επικυρώνουμε τις επιλογές μας με **OK**.

[A]

	CI	Health	Students
1	Ανεπαρκής Χλωρίωση	Κακή	80
2	Ανεπαρκής Χλωρίωση	Μέτρια	120
3	Ανεπαρκής Χλωρίωση	Καλή	75
4	Επαρκής Χλωρίωση	Κακή	40
5	Επαρκής Χλωρίωση	Μέτρια	80
6	Επαρκής Χλωρίωση	Καλή	105
7			

[B]

1	Επαρκής χλωρίωση	κακή	102
2	Επαρκής χλωρίωση	μετρια	80
3	Επαρκής χλωρίωση	κακή	80

Από το menu **Analyze** επιλέγουμε **Descriptive Statistics** > **Crosstabs**^[A]. Στο εμφανιζόμενο παράθυρο διαλόγου μεταφέρουμε από τη λίστα των μεταβλητών (αριστερά) τις **CI** και **Health** (με το βέλος απόθεσης) στις λίστες **Row(s)** και **Column(s)** αντίστοιχα, και τσεκάρουμε την ενέργεια **Display clustered bar charts**^[B]. Επιλέγοντας **Statistics** τσεκάρουμε την ενέργεια **Chi-square**^[Γ], ενώ επιλέγοντας **Cells** μπορούμε να τσεκάρουμε τις ενέργειες **Row**, **Column** ή/και **Total**^[Δ]. Επικυρώνουμε τις επιλογές μας με **Continue** και τέλος με **OK**.

The image illustrates the steps to configure a Crosstabs analysis in SPSS. It shows the main **Crosstabs** dialog box with the following settings:

- Row(s):** Χλωρίωση Νερού [CI]
- Column(s):** Στοματική Υγιεινή [Health]
- Display clustered bar charts:**
- Suppress tables:**

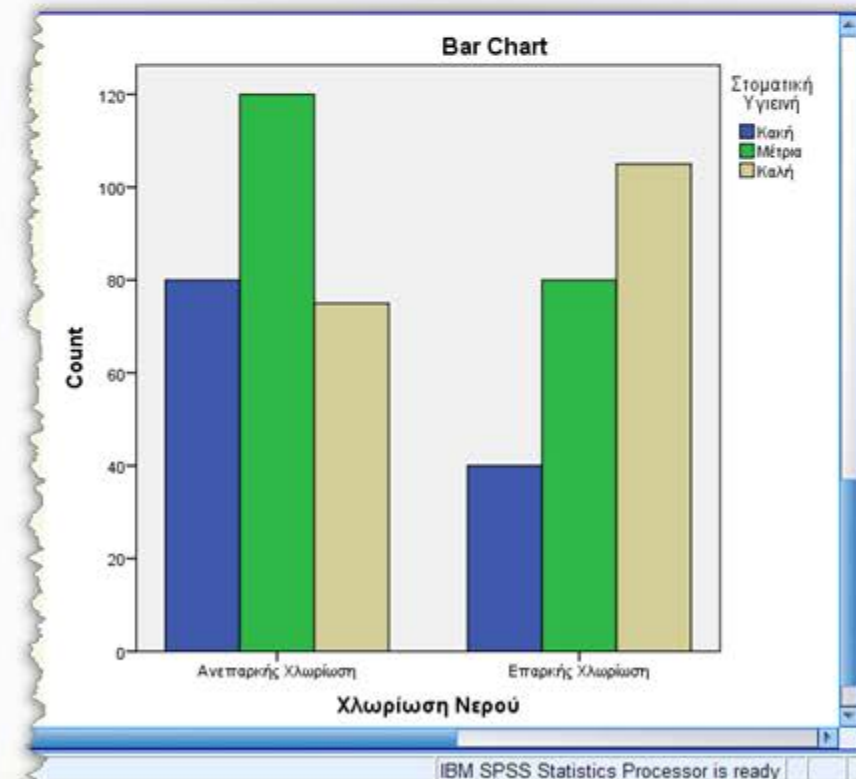
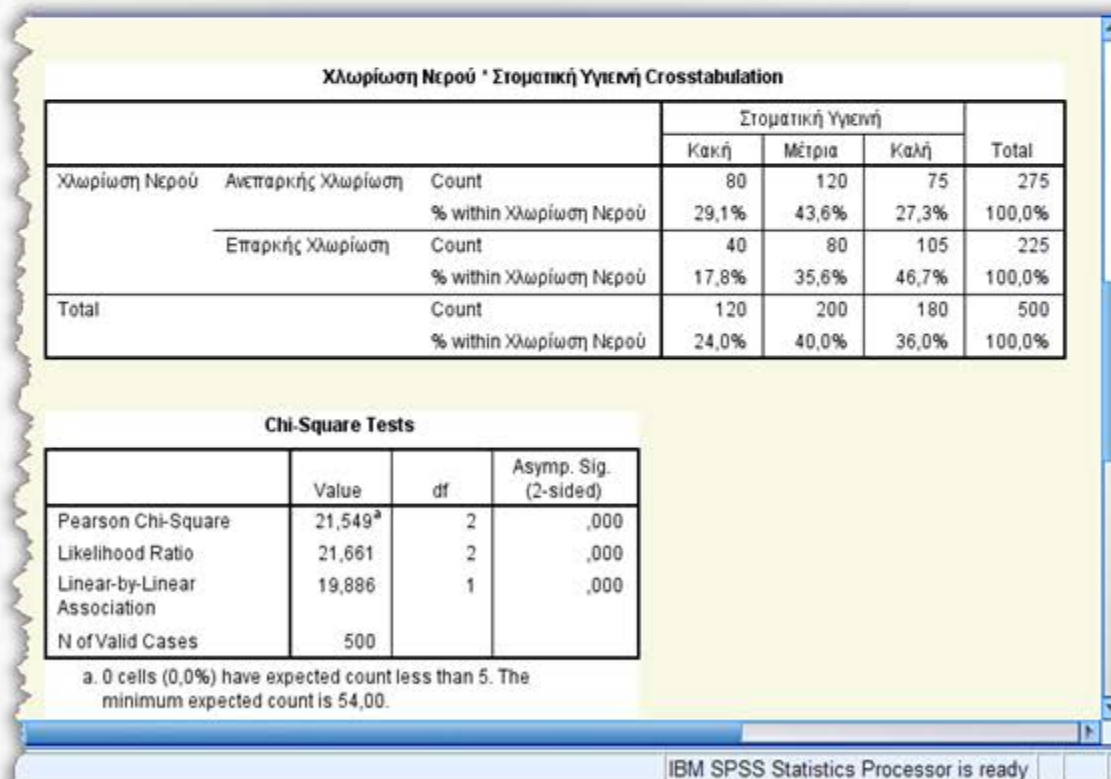
The **Crosstabs: Statistics** sub-dialog box is shown with the following settings:

- Chi-square:**
- Nominal:** Contingency coefficient, Phi and Cramer's V, Lambda, Uncertainty coefficient
- Ordinal:** Gamma, Somers' d, Kendall's tau-b, Kendall's tau-c
- Nominal by Interval:** Eta, Kappa, Risk

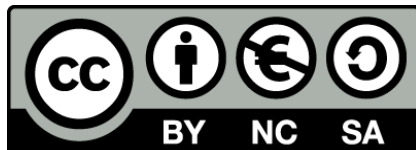
The **Crosstabs: Cell Display** sub-dialog box is shown with the following settings:

- Counts:** Observed, Expected, Hide small counts (Less than 5)
- z-test:** Compare column proportions, Adjust p-values (Bonferroni method)
- Percentages:** Row, Column, Total
- Residuals:** Unstandardized, Standardized, Adjusted standardized
- Noninteger Weights:** Round cell counts, Round case weights, Truncate cell counts, Truncate case weights, No adjustments

Εμφανίζεται έτσι στον **Viewer** ο πίνακας συχνοτήτων των διασταυρωμένων παρατηρήσεων **Crosstabulation** καθώς και ο πίνακας **Chi-Square Tests** όπου λαμβάνουμε τα αποτελέσματα του ελέγχου χ^2 . Παρατηρούμε ότι το επίπεδο σημαντικότητας **Asymp. Sig. (2-sided)** του ελέγχου **Pearson Chi-Square** ισούται με **0** ($< \alpha = 0.05$), οπότε και απορρίπτουμε την αρχική υπόθεση της ανεξαρτησίας, δηλ. υπάρχει σημαντική (ευθεία) εξάρτηση της χλωρίωσης του νερού με τη στοματική υγεία των μαθητών και μάλιστα σε επίπ. σημαντικότητας **0**, κάτι που επιβεβαιώνεται και από τα ομαδοποιημένα ιστογράμματα **Bar Chart**, όπου φαίνεται η αισθητή βελτίωση της στοματικής υγείας με την επαρκή χλωρίωση του νερού.

Τέλος Ενότητας

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

Σημειώματα

Σημείωμα Αναφοράς

Copyright Τεχνολογικό Εκπαιδευτικό Ίδρυμα Αθήνας, Ευσταθία Παπαγεωργίου 2014. Ευσταθία Παπαγεωργίου. «Βιοστατιστική (Ε). Ενότητα 3: Έλεγχοι στατιστικών υποθέσεων». Έκδοση: 1.0. Αθήνα 2014. Διαθέσιμο από τη δικτυακή διεύθυνση: ocp.teiath.gr.

Σημείωμα Αδειοδότησης

Το παρόν υλικό διατίθεται με τους όρους της άδειας χρήσης Creative Commons Αναφορά, Μη Εμπορική Χρήση Παρόμοια Διανομή 4.0 [1] ή μεταγενέστερη, Διεθνής Έκδοση. Εξαιρούνται τα αυτοτελή έργα τρίτων π.χ. φωτογραφίες, διαγράμματα κ.λ.π., τα οποία εμπεριέχονται σε αυτό. Οι όροι χρήσης των έργων τρίτων επεξηγούνται στη διαφάνεια «Επεξήγηση όρων χρήσης έργων τρίτων».

Τα έργα για τα οποία έχει ζητηθεί και δοθεί άδεια αναφέρονται στο «Σημείωμα Χρήσης Έργων Τρίτων».

[1] <http://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/>

Ως **Μη Εμπορική** ορίζεται η χρήση:

- που δεν περιλαμβάνει άμεσο ή έμμεσο οικονομικό όφελος από την χρήση του έργου, για το διανομέα του έργου και αδειοδόχο
- που δεν περιλαμβάνει οικονομική συναλλαγή ως προϋπόθεση για τη χρήση ή πρόσβαση στο έργο
- που δεν προσπορίζει στο διανομέα του έργου και αδειοδόχο έμμεσο οικονομικό όφελος (π.χ. διαφημίσεις) από την προβολή του έργου σε διαδικτυακό τόπο

Ο δικαιούχος μπορεί να παρέχει στον αδειοδόχο ξεχωριστή άδεια να χρησιμοποιεί το έργο για εμπορική χρήση, εφόσον αυτό του ζητηθεί.

Επεξήγηση όρων χρήσης έργων τρίτων

© Δεν επιτρέπεται η επαναχρησιμοποίηση του έργου, παρά μόνο εάν ζητηθεί εκ νέου άδεια από το δημιουργό.

διαθέσιμο με άδεια CC-BY
Επιτρέπεται η επαναχρησιμοποίηση του έργου και η δημιουργία παραγώγων αυτού με απλή αναφορά του δημιουργού.

διαθέσιμο με άδεια CC-BY-SA
Επιτρέπεται η επαναχρησιμοποίηση του έργου με αναφορά του δημιουργού, και διάθεση του έργου ή του παράγωγου αυτού με την ίδια άδεια.

διαθέσιμο με άδεια CC-BY-ND
Επιτρέπεται η επαναχρησιμοποίηση του έργου με αναφορά του δημιουργού.
Δεν επιτρέπεται η δημιουργία παραγώγων του έργου.

διαθέσιμο με άδεια CC-BY-NC
Επιτρέπεται η επαναχρησιμοποίηση του έργου με αναφορά του δημιουργού.
Δεν επιτρέπεται η εμπορική χρήση του έργου.

διαθέσιμο με άδεια CC-BY-NC-SA
Επιτρέπεται η επαναχρησιμοποίηση του έργου με αναφορά του δημιουργού, και διάθεση του έργου ή του παράγωγου αυτού με την ίδια άδεια.
Δεν επιτρέπεται η εμπορική χρήση του έργου.

διαθέσιμο με άδεια CC-BY-NC-ND
Επιτρέπεται η επαναχρησιμοποίηση του έργου με αναφορά του δημιουργού.
Δεν επιτρέπεται η εμπορική χρήση του έργου και η δημιουργία παραγώγων του.

διαθέσιμο με άδεια CCO Public Domain
Επιτρέπεται η επαναχρησιμοποίηση του έργου, η δημιουργία παραγώγων αυτού και η εμπορική του χρήση, χωρίς αναφορά του δημιουργού.

διαθέσιμο ως κοινό κτήμα
Επιτρέπεται η επαναχρησιμοποίηση του έργου, η δημιουργία παραγώγων αυτού και η εμπορική του χρήση, χωρίς αναφορά του δημιουργού.

χωρίς σήμανση
Συνήθως δεν επιτρέπεται η επαναχρησιμοποίηση του έργου.

Διατήρηση Σημειωμάτων

Οποιαδήποτε αναπαραγωγή ή διασκευή του υλικού θα πρέπει να συμπεριλαμβάνει:

- το Σημείωμα Αναφοράς
- το Σημείωμα Αδειοδότησης
- τη δήλωση Διατήρησης Σημειωμάτων
- το Σημείωμα Χρήσης Έργων Τρίτων (εφόσον υπάρχει)

μαζί με τους συνοδευόμενους υπερσυνδέσμους.

Χρηματοδότηση

- Το παρόν εκπαιδευτικό υλικό έχει αναπτυχθεί στο πλαίσιο του εκπαιδευτικού έργου του διδάσκοντα.
- Το έργο «**Ανοικτά Ακαδημαϊκά Μαθήματα στο ΤΕΙ Αθηνών**» έχει χρηματοδοτήσει μόνο την αναδιαμόρφωση του εκπαιδευτικού υλικού.
- Το έργο υλοποιείται στο πλαίσιο του Επιχειρησιακού Προγράμματος «Εκπαίδευση και Δια Βίου Μάθηση» και συγχρηματοδοτείται από την Ευρωπαϊκή Ένωση (Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο) και από εθνικούς πόρους.

